

Pål Steigan, delvis uten dekknavn

På oppfordring deler jeg her noen personlige tanker, etter å ha lest og diskutert Pål Steigans selvbiografi «En folkefiende».

Pål Steigan var en av Arbeiderpartiets skarpeste motstandere gjennom flere tiår. Han var en urokråke i Oslo jern og metall og på en av LO-kongressen i 19... Mannen tok Einar Gerhardsen i skole og lekset opp for sosialdemokrater i flerfoldige NRK-debatter – den gang alle var samlet rundt samme kanal.

«Arbeiderpartiet ville altså arrestere og internere meg i en krigssituasjon.», skriver han, mange år senere, på s. 283 i denne boken. Paranoid galskap? Les og døm selv.

Jeg fikk besøk ved julenyttårstider medbringende «En folkefiende», som ble lagt igjen. En bok jeg, før dette besøket, ikke hadde tenkt å lese. Lei som jeg er av «oppgjørmed»- eller «forsvarav»-bøker om ML-bevegelsen og AKP's historie. Jeg har ergret meg i årevis over særkravene overfor venstresiden: *dere* må angre, beklage, krype og krympe dere. Ungdoms- og voksensyndene, feilvurderingene og tabbene prestert på høyreflanken møter sjelden den samme mudderkanonen av moralisme. Som kjent, for noen av oss, er dannelse mer solid forankret til venstre enn til høyre. Denne tilbakeholdenheten har hindret oss veloppdragne i å karre oss over på offensiven, med noen kraftige og retthaveriske: «Hva var det vi sa?».

Det er ingen tvil om at den nye kommunistiske bevegelsen i Norge på syttitallet i forrige årtusen, gjorde og mente mye dumt. Men piskingen har vært i overkant og selvpiskingen særdeles generøs. Langt fra proporsjonal, sammenlignet eksempelvis med det «bomb Hanoi»-ungdom har blitt utsatt for.

Men altså: For noen måneder siden leverte Pål Steigan en memoarbok via Aschehoug, «En folkefiende». På omslaget leser vi at Jon Michelet kalte boka «En stor generasjonsfortelling». Karakteristikken til Jon treffer bedre enn den pretensiøse tittelen. Hadde jeg vært forlaget (noe utenkelig), hadde jeg heller foreslått «Pål Steigan uten dekknavn». Om ikke boka gir en naken eller hudløs fortelling av og om mannen, er den langt «tettere på» og personlig enn forventet. Alderen, en sykdom og avstand i tid har tillatt en fortelling om ungdomstiden, familien og om AKP-ledelsens indre liv, som vi ikke har fått fra den kanten tidligere.

Planen om å bla meg gjennom ble til en sakte gjennomlesing av de 461 sidene, inkludert en del referanser og noter. Første forklaring på dette er min selvopptatthet. Som jeg tidligere har sagt til min venn forfatteren Harald Skjønberg («På parti med Stalin?»), er det et privilegium at noen skriver om den samtiden og de miljøene vi vokste opp i. Det er vel noe gammelmannsaktig, men trolig også noe allmennmenneskelig ved interessen for seg selv, og dermed egen fortid.

Jeg vokste opp i Bærum, etter å ha flyttet fra Groruddalen som 8-åring, og ble med i Rød ungdom og senere AKP der. Pål S. hadde sine formative dannelses-år på Oslo øst noen få år tidligere. Bryn/Hellerud SUF er et begrep for alle med litt kjennskap til AKP's historie. Og dannelse, ja. Disse ungdommene gikk ikke av veien for tung lesning og døgnvise diskusjoner om de mest sentrale og mere bortgjemte temaer innen filosofi, historie og økonomi. Skildringene fra gutterommene og skolegårdene er fascinerende. Mye liknet på min egen oppvekst, men gjerne i n-te potens.

Siden partiets indre forbindelseslinjer var lukket for de fleste av oss, møtte jeg de «store gutta og jentene» stort sett på sommerleirer og i åpne møter. Desto mer spennende å lese om ungdomstiden deres nå. Diskusjonene og hasj, Vietnam, musikk og Sovjet. Skildringene av foreldrene, også Otto Øgrim, Tron Øgrims far. Fysiker på roterommet og motstandsmann fra krigen. Han møtte jeg siden som vidunderlig foreleser på universitetet i Oslo. Denne mannen var med å formet mitt syn på pedagogikk og naturvitenskap, noe som fulgte meg som lærer i noen ti-år. Norge er et lite land.

Pål S. levner ingen tvil om Tron Ø's avgjørende rolle i utviklingen av ml-bevegelsen i Norge. En karismatisk, genial «gærning» (mine ord). Samspeillet mellom de to vennene er beskrevet

ærlig (tror jeg) i boka og viser at Tron aldri kunne dratt i gang AKP uten Pål – og vise versa. Sammen med noen andre utviklet de SUF/AKP til noe som ble en magnet for atskillige av de smarteste i etterkrigsgenerasjonen(e). Men dette miljøet hadde også tiltrekning på enkelte mer skrudde folk.

Synd at vi lukket oss inne i et slags drivhus, der en del idioti, og til dels vanvittige ideer, fikk vokse uten for mye frisk luft utenfra. På en ellers til dels lurvete og frynsete venstreside, ble dette partiet bygget med noen særegne kvaliteter (som også slo over i lyter): pliktfølelse, disiplin og offervilje. Pål S. viser hvordan dette ga resultater og innflytelse som både skremte og imponerte. Klassekampen er det fremste eksempelet. Men, å forandre verden, er et langdistanseløp. Da er det ikke lurt å disponere kreftene som om det skulle være en hundremeter. Kreftene tok slutt.

Hva var tiltrekkende ved denne bevegelsen. Stalin? Albania? Pol Pot? Voldsromantikk? Jeg ser i denne boken at Pål og jeg ikke var ulike i det vi faktisk fant interesse for: filosofi, reaksjonen på urett, kapitalismens rasing av miljøet, kritikken av det «kommunistiske» vrengebildet Sovjet, naturvitenskap, Vietnamkrigen og ideen om en vitenskapelig sosialisme, leting etter alternativer til det vi kalte klassesamarbeiderne og «eierne av Norge» i AP og sofaradikalerne i SF. Vi ønsket å ta standpunkt og velge rett(ferdig) side.

Den skarpe leser oppfatter øyeblikkelig den indre motsetningen i formuleringen «idéen om vitenskapelig». Poenget med en vitenskapelig tilnærming er jo at en forsøker å skjønne hvordan virkeligheten faktisk er – uten idé-ologiske briller. Vi ville være materialister, i filosofisk forstand.

Så skjedde det i de dager at vi i for stor grad det motsatte. Vi godtok påstander og ferdigtygde fasiter og konstruerte regnestykkene som skulle få det til å gå opp etterpå. Paradoksalt nok altså, når marxismens vitenskapelige imperativ var vårt ideal. Men vi var ikke bare deltakere på et avskrivningsbyrå. Som Steigan argumenterer for, var vår radikalisme også hjemmesnekret ut fra egne erfaringer, studier og observasjoner. Kampen mot EEC(EU)-medlemskap i 1972 bidro til politisk selvstendighet oppi all sitatlesningen.

Jeg skal ikke gjøre meg større enn at jeg innrømmer hyggen ved å lese Påls karakterdrap på noen få utvalgte tidligere partikamerater. Slike myrderier hører vel til sjangeren selvbiografi. Hyggen knytter seg selvsagt til at de fleste av dem han tilkjenner liten ære, nettopp er folk jeg selv hadde lite sans for. La «Stalin-Knutsen» være nevnt.

Pål går også ganske skarpt i rette med seg selv og feil han har gjort, men kommer likevel og alt i alt godt ut av det. Som Mao skal ha sagt om Stalin: 70% bra. Hvis mannen og mennesket (som jeg har lite imot og mye sans for) har interesse, kan leseren registrere at han fremdeles ikke har kvittet seg med sin skjerv av selvhøytidelighet og selvfornøydhet. Tittelen «En folkefiende» (ref. salige Ibsen) oppleves i tråd med dette som litt jålete. Han innrømmer å være individualistisk, den ene rettferdige og «rettroende», mot de mange. På det politiske planet har han imidlertid mye å tilføre i 2014. Les gjerne artikler og blogginnlegg på steigan.no.

Men det ser ut som om han stadig har kommet noe for kort i det jeg vil kalle demokratispørsmålet. Demokrati i betydningen et virkelig, levende og opplyst folkestyre - basert på humanistisk, gjennomarbeidet og gjennomreflektert menneskesyn. I alle fall mener jeg han når for kort i beskrivelsen av svakhetene i ml-bevegelsens demokratiforståelse, hvis leseren forstår meg rett.

Så skal det sies: alle vi AKP-medlemmer som var for slappe da vi burde ha løftet frem miljøspørsmål som en av de virkelig store sakene, vi som burde sagt fra mye tydeligere i partidiskusjoner om Stalin, homofili, rock, idealiseringer av Kina og Albania, vi som burde ha sett at det var ødeleggende å grave partiet ned i frykt for sovjetisk okkupasjon, eller når partikulturen ble autoritær, destruktiv og for sentralistisk – vi kan da ikke fortsette å skyldte på Pål og Tron. Lærdommen er: gå sammen med andre, få noe gjort, men tenk sjæl, vær ikke

feig og si fra når det trengs! Underkastende mangel på integritet er livsfarlig i enhver organisasjon.

Under lesningen av boken, tenkte jeg mye på min ungdomsgenerasjons og vårt miljøes formative ungdomsår. Hvor utrolig sterkt og rikt det var. Og så tenker jeg at folk i Mot Dag, Natur og Ungdom, Ten-sing, AUF og Senterungdommen kanskje har opplevelser bak seg som likner.

Hva vet jeg. Uansett ble jeg litt stolt (og noe flau) da jeg satte til livs Pål Steigans fortelling, som også handler om min egen ungdomstid. Mye dumt og pinlig, men (for meg) ingen tvil om at vi fra den nye kommunistiske bevegelsen i Norge på syttitallet i forrige årtusen (også) gjorde og mente mye bra og fornuftig. Selvkritikk er nødvendig og bra, men stolthet over det som var godt er heller ikke å forakte.

Var du ikke med på dette, eller ikke født, kan du få et blick utenfra og inn eller tilbake ved å lese «En folkefiende».